

Asia: VN/16546/2022

Itäisen Suomen elinvoimaa vahvistavien toimenpiteiden selvittäminen

Näkemykset itäisen Suomen elinvoimasta

1. Mitkä ovat merkittävimmät muutokset toimintaympäristössäsi sodan alkamisen jälkeen? (mikäli mahdollista perustele esim. tilastotiedoin ja tutkimusten valossa)

Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan vaikuttaa merkittävästi Suomen itärajalalla sijaitsevien maakuntien aluekehittämisen lähtökohtiin ja aluetalouteen. Erityisen syvästi vaikutukset kohdistuvat rajamaakuntiin Kainuuseen, Pohjois-Karjalaan, Etelä-Karjalaan ja Kymenlaaksoon sekä Koillismaalle ja Itä-Lappiin. Rajamaakunnilla on ollut tiivistä yhteistyötä Venäjälle kaupan, matkailun, koulutuksen, kulttuurin ja tki-toiminnan aloilla sekä kansalaisyhteiskunnan tasolla.

Kriittisimmät tulevaisuuden haasteet ovat logistiikka ja saavutettavuus, investointien varmistaminen, yritysten korvaavien markkinoiden löytyminen sekä aluetalous.

Kainuu on ollut mukana TK-Evalin laatimassa selvityksessä "Selvitys toimintaympäristön muutosten vaikutuksista IP-alueen kehittämiseen". Selvityksessä tarkastellaan liikennettä ja logistiikkaa, turvallisuutta, energiataloutta ja huoltovarmuutta, kansalaisyhteiskunnan toimintaa, työvoimaa ja koulutusta sekä elinkeinoja. Selvitys ottaa laajasti kantaa muutoksiin ja tässä lausunnossa viitataan siihen toimintaympäristön muutosten todentamiseksi.

Kainuun näkökulmasta toimintaympäristön merkittävimiksi muutoksiksi nykynäkymien mukaan ovat muodostuneet:

- Venäjälle vientiä harjoittavien pk-yritysten osuus vientiä harjoittavista pk-yrityksistä on Kainuussa IP-alueen suurin. Venäjältä tuonnin epävarma tilanne samoin vaikuttaa yritysten toimintaedellytyksiin.
- Venäjän matkailun ja erityisesti rajan yli (Vartius) tapahtuvan molemmin suuntaisen ostomatkailun sekä tavaraliikenteen merkittävä supistuminen.
- Matkailu on yksi Kainuun painopistetoimialoista. Kainuun kansainvälisen matkailun merkittävin ryhmä on ollut venäläiset. Matkailun volyymit olivat aikaisempia vuosia alhaisempia jo ennen Venäjän hyökkäystä Ukrainaan korona -pandemian vuoksi, mutta matkailu ja rajaliikenne olisi todennäköisesti nopeasti palannut aiemmalle tasolle ja kasvuun. Matkailun osalta lentokielto Venäjän yli heikentää Suomen kilpailuasemaa.

- Ostosmatkailusta on jäljellä arviolta 10-20 % jäljellä verrattuna aikaan ennen koronaa. Pidetään todennäköisenä, että matkailu olisi palautunut nopeasti vähintään aiemmalle tasolle ilman Venäjän hyökkäyssotaa.
- Vartiuksen rajanylityspaikan kapasiteettia kasvatettiin vuoden 2021 aikana tehdyillä investoinneilla. Kasvumahdollisuuksiin erityisesti rajat ylittävässä matkailussa oli selkeä näkymä ja molemmin puolinen tahtotila Euregio-Karelia strategiassa sekä hyväksymistä vaille valmiissa CBC-Karelia Interreg Next -ohjelmassa.
 - o Vartiuksen raja-asema sijaitsee 65 km Kuhmon keskustasta koilliseen. Vartiuksesta tuli kansainvälinen rajanylityspaikka Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen vuonna 1992. Sen kautta kulkevat kantatie 89 ja Kontiomäki–Kostamus-rautatie. Huipussaan ylitykset ovat olleet vuosina 2000-2001, jolloin ylityksiä kirjattiin noin 500 000. Vuonna 2019 Vartiuksen rajanylityspaikalla kirjattiin 383 000 rajanylitystä. Koronan myötä rajaliikenne on supistunut ja ylityksiä on tällä hetkellä noin 1500 viikossa. Usko rajaliikenteen vilkastumiseen koronan jälkeen oli vielä alkuvuodesta korkealla. Vartiuksen rajanylityspaikan kautta Suomella on ollut lyhin potentiaalinen rautatieyhteys Jäämerelle Vienan meren satamien kautta.
- Ukrainalaiset ovat olleet merkittävä kausityövoima Kainuussa erityisesti metsätöissä ja marja-alalla. Näille aloille muodostuu kuitenkin työvoiman saatavuusongelmia, koska ukrainalaisissa pakolaisissa (tilapäistä suojelua hakevissa) ei ole miehiä. Työvoiman saanti Venäjältä (Kainuussa erityisesti Kostamuksesta) on seisahtuksissa, jolla on vaikutuksia mm. metalli- ja kuljetuspuolella sekä siivousalalle. Kainuussa koetaan Suomen korkeimpia rekrytointiongelmia, mitä muuttunut tilanne edelleen pahentaa.
- Kainuuseen on muuttanut merkittävä määrä Ukrainasta sotaa paenneita henkilöitä, joiden vastaanottoon, kotouttamiseen ja työllistämiseen Kainuussa on määrätietoisesti tartuttu. Taustalla on alueen voimakas työvoimatarve monilla eri toimialoilla.
- Energian, elintarvikkeiden, mineraalien, kriittisten tavaroiden ja varaosien saatavuus ja hintojen nousu vaikuttavat niin kansalaisten, yritysten kuin julkisten toimijoiden talouteen ja käyttäytymiseen. Pitkien etäisyyksien maakunnassa ja maassa yritysten kilpailukyvyyn ylläpitäminen on aikaisempaa vaikeampaa.
- Huoltovarmuuden ja varautumisen merkitys on kasvanut. Lentoliikenne on välttämätön elinvoiman ja huoltovarmuuden ylläpidossa. Maantiekuljetusten tärkeys ja määrä lisääntyy. Kuljetusvirroissa tapahtuu muutoksia. Puunkuljetusten määrä Suomen sisällä on kasvussa. Varautumisen vuoksi yhteydet pohjoisen kautta tulevat yhä merkityksellisimmiksi. Kainuun rajavartioston valvontavastuulla noin 400 km Suomen ja Venäjän välistä valtakunnan rajaa. Rajavartiointin merkitys kasvaa.
- Maatalouden ahdinko on syvenemässä. MTK:n kevään 2022 kyselyn mukaan 63,5 % tiloista arvioi maksuvalmiuden kehityksen viimeisen 12 kk:n aikana heikentyneen tai heikentyneen voimakkaasti. 61,8 % tiloista arvioi maksuvalmiuden heikkenevän tai heikkenevän voimakkaasti seuraavan 6 kk:n aikana. Kasvinviljelijöistä lähes 40 % aikoo supistaa satokasvien viljelyalaa tulevalle kasvukaudelle ja yli 30 % kotieläintuotantoa seuraavan 12 kk:n aikana. Kainuussa on vahva kotieläintuotanto, jossa tehdyt muutokset ovat melko pysyviä. Kainuussa ongelmatilojen määrää on useita kymmeniä.
- EU:n ulkorajaohjelmia ei jatketa eikä uuden ohjelmakauden ohjelmia käynnistetä, mistä johtuen niihin kohdennettu rahoitus ja toimenpiteet jäävät toteutumatta.

- Ukrainan kriisin heijastusvaikutukset tulevat esiin suurelta osin välillisesti ja viiveellä erityisesti kansainvälisen kaupan ja politiikan heijastusvaikutuksina. Energian, elintarvikkeiden, mineraalien, kriittisten tavaroiden ja varaosien saatavuus ja hintojen nousu vaikuttavat jo nyt niin kansalaisten, yritysten kuin julkisten toimijoiden talouteen ja käyttäytymiseen. Näin ollen Kainuun tilannekuvaan kuuluvat keskeiset haasteet: osaavan työvoiman saatavuus, saavutettavuus sekä investointien varmistaminen ovat tulleet entistä polttavimmiksi. Näiden osalta ja lisäksi toimintaympäristön tarkastelussamme ovat korostuneet erityisen vahvasti huoltovarmuuden ja turvallisuuden näkökulmat, jotka siis tulee otettavaksi huomioon useilla eri aluekehityksen osa-alueilla.

2. Mistä löytyvät itäisen Suomen uudet elinvoiman lähteet?

Jokaisella maakunnalla on maakuntaohjelma, jossa on tunnistettu kyseisen maakunnan keskeisimmät elinvoiman lähteet ja vahvuudet. Toimintaympäristöä muuttaneessa kriisissä toimet on kohdistettava eniten kriisistä kärsiville aloille ja alueille. On käynnistettävä toimia, joilla nopeasti hillitään negatiivisia vaikutuksia, vahvistetaan alueen huoltovarmuutta ja turvallisuutta sekä luodaan aluekehitystoimenpitein entistä tehokkaimmin ja vaikuttavimmin uutta kestäväää kasvua.

Keskeiset ratkaisut Kainuun tilanteeseen rakentuvat seuraaville lähtökohdille:

1. Yritysten toimintaedellytysten ja investointien varmistaminen
2. Saavutettavuuden parantaminen
3. Osaava työvoiman saatavuuden varmistaminen

Taustaa

Itä-Suomessa ml Kainuu on merkittävät investointipotentiaali erityisesti vihreän siirtymän toteuttamiseksi. Kainuussa viimeisten vuosien myönteinen aluetalouskehitys ja pitkäaikaisen muuttotappion kääntyminen muuttovoitoksi v. 2021, osoittavat tehtyjen investointien (kuten Terrafamen ylös ajo ja akkukemikaalitehdas, Skoda-Transtechin junavaunutuotannon kasvu sekä puurakentamisen ja matkailualan laajeneminen) mahdollisuudet ja merkityksen.

Kainuun aluetalouden myönteisestä kehityksestä tarkat ja ajantasaiset tiedot löytyvät kesäkuussa 2022 julkaistusta Kainuun suhdannekatsauksesta:

https://kainuunliitto.fi/assets/uploads/2022/06/Kainuun-karkitoimialojen-suhdannekehitys-2021_Suhdannekatsaus-kesakuu-2022.pdf

”Kainuun kaikki kärkitoimialat olivat kasvun tiellä toisena koronavuonna 2021. Kaikki Kainuun kärkitoimialat kasvoivat sekä liikevaihdon että henkilöstömäärien osalta (Kuva 3). Liikevaihto kasvoi eniten metsä- ja puuklusterissa sekä metalliklusterissa, molemmissa 17 %. Kehitys oli positiivista myös muissa toimialaklustereissa. Energiaklusterissa ja biotaloudessa liikevaihto kasvoi 14,8

prosenttia, ICT- ja elektroniikkaklusterissa 14,7 prosenttia, matkailuklusterissa 10,5 prosenttia, elintarvikeklusterissa 9,6 prosenttia ja kaivannaistoiminnassa 9,5 prosenttia.”

Tavoite

Kainuun ja itäisen Suomen näkökulmasta on olennaisen tärkeää, että Suomen valtio uusilla aluepoliittisilla toimenpiteillään osoittaa, että se tukee vahvasti itäisimmän Suomen kehittämistä – aina itärajaa myöten. Ei saa syntyä mielikuvaa siitä, että Suomi tai edes sen itäisin osa olisi erityisen maariskin aluetta. Tämä on tärkeää, jotta mm. Kainuuseen suunnitteilla olevat eri alojen suuret investoinnit voivat toteutua. Ne lähes poikkeuksetta tarvitsevat ulkoista pääomaa ja ulkomaisia investoreita. Tilanne on samankaltainen koko itäisessä Suomessa.

Kainuun investointipotentiali on kartoitettu Kainuun liiton toimesta sekä viimeksi TEMin pyynnöstä rakennerahasto ELY-keskusten käsittelyssä ja/tai neuvotteluissa olevien hankkeiden osalta. Yhteenvedo osoittaa parhaimmillaan yli kahden miljardin euron investoinnit eli Kainuussa on merkittävä investointipotentiali.

Tulevia uusia investointikohteita vihreään siirtymään Kainuussa ovat erityisesti KaiCell Fibers Oy:n biojalostamo Paltamoon, St1:n bioetanolitehtaan käynnistäminen, vientisahojen ja puun jatkojalostuksen laajentaminen (puurakentaminen). Biojalostamon investointi on aluetalousvaikutuksiltaan merkittävin alueen hanke; sen ympäristölupa on ollut oikeusasteissa käsittelyssä jo pian kaksi vuotta. Valitusprosessi on viivytännyt hankkeen toteutusta, sillä ilman lainvoimaista ympäristölupaa ulkopuolisen rahoituksen saaminen ei ole mahdollista.

Itäinen Suomi on maastoltaan ja olosuhteiltaan erinomaista aluetta tuulivoimalle. Haasteena tuulivoiman yleistymiselle itäisessä Suomessa on Puolustusvoimien lakisäätöisen aluevalvontatehtävän (mm. tutkajärjestelmä) turvaaminen ja tuulivoiman yhteensovittaminen. Itäinen Suomi huolehtii koko maan puolustusvelvoitteesta. Em. rajoitteista huolimatta tuulivoiman mittava rakentaminen tulee lähivuosina muuttamaan Kainuun energiataseen positiiviseksi ja luo hyvät edellytykset vihreää energiaa tarvitsevan teollisuuden ja ict-toiminnan sijoittumiselle alueelle.

Terrafamen tuotannon laajentaminen ja Otanmäki Mine Oy:n ilmeniittituotannon sekä myöhemmin kaivoksen avaaminen sekä Nordic Talk Oy:n hanke Suomussalmella puolestaan ovat realistisia mineraalimavaraisuutta ja huoltovarmuutta lisääviä hankkeita.

Matkailualan kv. palvelujen kehittäminen on käynnistynyt uudelleen pandemian jälkeen, Arctic Lakeland Kainuu -yhteistyöllä luodaan merkittävät kasvumahdollisuudet alueen luontoon ja tapahtumiin perustuvalle vetovoimalle. Kajawood Oy:n elokuvakylä -hankekokonaisuus luo Vuokattiin yhden maailman teknologisesti kehittyneimmistä elokuvastudioista. Kainuun vetovoima on sen ainutlaatuisessa kulttuuriperinnössä ja luontosuhteessa. Kalevalaisuus ja suomalaisten juuret sijaitsevat Kainuussa ja sen rajaseuduilla sekä Vienan Karjalassa. Itä-Suomi on suomalaisen kulttuuriperinteen ehtymätön lähde ja Suomen voimavara. Kalevalasta voi muodostua Suomen uusi matkailuilmiö, joka vetää kv-turisteja Suomeen.

Kajaaniin sijoittunut maailman 3. nopein supertietokone LUMI, CSC:n, pelialan yritysten sekä ict-alan koulutuksen ansiosta digitaalisen siirtymän ja alan uusien investointien potentiali on kunnossa.

Kasvun ja investointien varmistaminen ja toimivien yritysten kilpailukyvyyn ylläpitäminen vaikeutuvassa kustannustilanteessa on aluetalouden ja kansalaisten palvelutason ylläpitämiseksi

tärkeää. Toimintaedellytysten heikentyessä seuraa konkurssseja, irtisanomisia sekä kansalaisten palvelutarpeiden tyydyttämisen heikkeneminen.

Investointien toteuttaminen ei ole mahdollista ilman vahvaa uskoa maan/alueen turvallisuuteen ja vakauteen. Elinvoimapotentiaalin toteutumiseksi on tehtävä erityisiä ponnisteluja maariskin pienentämiseksi. Tämä vaatii maan poliittisen johdon panostusta, mutta myös systemaattista työtä eri organisaatioissa. Työn tulee olla laaja-alaista, johdonmukaista ja kattavaa.

3. Esittele kolme vaikuttavinta ratkaisua perusteluineen itäisen Suomen elinvoiman lisäämiseksi

1. Yritysten toimintaedellytysten ja investointien turvaaminen

Tavoite: maariskin minimoiminen. Ei saa syntyä mielikuvaa siitä, että Suomi tai edes sen itäisin osa olisi erityisen maariskin aluetta. Kainuun näkökulmasta on olennaisen tärkeää, että Suomen valtio toimenpiteillään osoittaa, että se tukee vahvasti juuri itäisimmän Suomen kehittämistä. Tämä on tärkeää, jotta mm. Kainuuseen suunnitteilla olevat eri alojen suuret investoinnit voivat toteutua. Ne lähes poikkeuksetta tarvitsevat ulkoista pääomaa ja ulkomaisia investoreita. Tilanne on samankaltainen koko itäisessä Suomessa.

Maariskin toteutuminen voi realisoitua myös vakuusarvojen heikkenemisenä tai suorastaan romahtamisena, mikä vähentäisi/lopettaisi yritysten investoinnit. Kainuun liitossa jo juuri valmistunut Kainuun investointistrategia. Siinä on todettu Kainuussa olevan markkinapuute yritysten riskirahoituksen saatavuudessa. Kainuuseen tarvitaan alueellista pääomarahastoa.

Investoimisen riskiä rajaseuduilla tulisi pienentää ja osoittaa valtion toimesta selkeästi, että alueelle kannattaa tehdä yksityisiä ja julkisia investointeja. Keinoja voisivat olla erillinen vihreän siirtymän energiainvestointiohjelma, joka samalla tukisi myös uusituvan energian investointeja tuulivoiman sijaan. Toinen mahdollinen valtion toimenpide voisi olla rajaseutujen rakennemuutostuki. Tuen avulla voitaisiin purkaa vanhoja ja käyttämättömiä kiinteistöjä ja muuttaa alueet tuottavimmiksi esimerkiksi hyvinvointiin panostaviksi alueiksi. Juuri tyhjät kiinteistöt, joita on myyty mm. venäläisille sijoittajille, ovat nyt näyttäytymässä riskinä.

Kilpailukyvyn tukeminen

Venäjällä toimineille yrityksille on tärkeää löytää korvaavia markkinoita. Siksi erityisesti kansainvälistyvien yritysten vientiponnisteluista on vauhditettava kaikin keinoin. Mm. joidenkin raaka-aineiden, komponenttien ja kuljetusten saatavuusongelmat sekä sähkön, polttoöljyn ja energian hintojen nousu uhkaavat heikentää yritysten kilpailukykyä. Vaikutukset kohdistuvat erityisen voimakkaasti pitkien kuljetusetäisyyksien vuoksi Itä- ja Pohjois-Suomeen. Tässä tilanteessa

kuljetustuen pysyvyys tulee varmistaa lainsäädännöllä ja tehdä tarkastelu kuljetustuen mahdollisista muutostarpeista (sisältö, taso) vertailukohtana Pohjois-Ruotsi.

Uudistuminen ja kilpailukyvyn ylläpitäminen vaatii investointien lisäksi kehittämistyötä. On varmistettava, että TKI-toiminnalle (mm. ammattikorkeakoulut) on riittävät toimintaedellytykset koko Suomessa. Kaiken asteisen koulutuksen suuntaaminen koko maahan alueiden työvoimatarpeiden mukaan on ylipäätään entistä tärkeämpi aluekehittäminen keino.

Maatalouden toimintakyky koko Suomessa on tärkeää huoltovarmuuden näkökulmasta. Tuotantokustannusten, maatalouden tukien sekä tuottajahintojen kokonaisuutta tulee tarkastella ratkaisujen löytämiseksi.

Ympäristölupien vauhdittaminen

Investointipotentiaalin realisoituminen ja toiminnan kehittäminen edellyttävät osassa investointeja ympäristölupaa. Hallituksen neuvottelussa julkisen talouden suunnitelmasta 5.4.2022 on päätetty vihreän siirtymän ja investointien vauhdittamisen kokonaisuudesta. Toimenpiteet tulee viedä ripeästi läpi sekä varmistaa päätettyjen toimenpiteiden riittävyys. Esimerkkinä ympäristölupaprosessien hitaudesta on Paltamon biotuotetehtaan, KaiCell Fibers Oy:n ympäristölupapäätöksestä tehdyn valituksen käsittelyn jatkuminen Vaasan hovioikeudessa pian (elokuussa) kaksi vuotta!

Aluekehittämisen erityistoimet

Raja-alueohjelmien resurssit tulee suunnata rajamaakuntiin ja tästä valtion käytävä neuvottelut komission kanssa rajamaakuntien valtioneuvostolle ja EU:n komissiolle tekemän aloitteen mukaisen ratkaisun aikaansaamiseksi.

JTF-suunnitelmia käsiteltäessä tulee varmistua siitä, että bioenergian lisääntyvän käytön edellyttämiä toimia ja rakenteita (kuten biotermiinaalit) voidaan rahoittaa JTF:n kautta. Lisäksi ohjelmien toimeenpano tulee käynnistää niin nopeasti kuin mahdollista, jolloin tarvitaan myös ns. kansallista riskinottoa ohjelmien käynnistämiseen ennen lopullista EU-komission hyväksyntää.

Isojen vihreiden teollisten investointien liikkeellelähtö vauhdittaisi nopeasti aluetaloutta. Elvytysrahaston RRF uudelleensuuntaamisella jokaiseen rajamaakuntaan olisi mahdollista saada nopeasti uutta teollista toimintaa.

Tuulivoiman esteiden purkamiseksi tarvitaan periaatepäätös esteiden purkamisesta tai vaihtoehtoisten uusiutuvan energian ratkaisujen tukemisesta. Energiaomavaraisuutta ja huoltovarmuutta tukeva metsäpolitiikka on tässä tärkeässä roolissa. Fingridin kantaverkon itäisen linjan toteuttamista on vauhditettava ja suunnittelu käynnistettävä välittömästi (Lappi – Koillismaa –

Kainuu – Pohjois-Karjala – Etelä-Karjala). Seuraava hallituskauden aikana tulisi tehdä Fingridin itäisen linjan rakentamispäätös.

2. Saavutettavuuden parantaminen

Elinvoiman, huoltovarmuuden ja turvallisuuden kannalta saavutettavuuden ja logistiikan parantaminen on kriittinen tekijä. Raaka-ainevirrat Venäjältä Suomeen ovat muuttuneet pitkälti Suomen sisäiseksi kuljetuksiksi (esim. metsäteollisuus). Kaivostoiminnan kannalta sekä rautatie- että maantieyhteydet etelään ja länteen (satamiin) ovat tärkeitä. Energiahuollon näkökulmasta (esim. tuulivoima, hake) erityisesti tiestön kunnolla on suuri merkitys.

Kainuun syrjäisen sijainnin vuoksi saavutettavuuden turvaamiseksi tarvitaan kaikkia kulkumuotoja; ratkaisevaa on matkaketjujen sujuvuus. Turvallisuuden ylläpito edellyttää toimivia yhteyksiä itäisen Suomen alueella ja sen kautta; valtakunnallisia liikenneinvestointisuunnitelmia on arvioitava uudelleen.

Kainuun ja Itä-Suomen kannalta oleellista on ylläpitää kansainvälinen saavutettavuus, joka ratkaisevasti riippuu lentoliikenteen jatkuvuudesta ja pysyvyydestä. Tämä puolestaan on tiiviisti keskinäisriippuvuudessa Itä-Suomen matkailun kansainvälistymisen kanssa. Yksi keskeinen elinvoiman vahvistamisen ja sitä kautta turvallisuuden ja huoltovarmuuden kehittämiskohde on Lakeland-alueen kv. matkailu. Kansainvälinen saavutettavuus vaatii toimivia, pidemmällä aikajänteellä varmistettuja lentoliikenneyhteyksiä.

Lentoliikenteen katkoksen (15.8.-30.10.2022) estäminen Joensuuhun ja Kajaaniin sekä riittävän palvelutason turvaaminen (31.10.2022-30.7.2023) seuraavalla ostopalvelukaudella on akuutti kehittämistarve. Lisämäärärahaa alueet ovat yhteisesti esittäneet tähän tarkoitukseen 4 milj. euroa.

Valtakunnallisessa liikennejärjestelmäsuunnitelmassa on linjattu, että kaikista maakunnista tulee olla alle 3 tunnin yhteys pääkaupunkiin. Tämän toteuttamiseksi tulee selkeyttää valtakunnallisen lentokenttäverkoston ylläpitoa koskevat tavoitteet ja Finavian toimintapolitiikka.

Visit Finlandin kautta on lisättävä panostusta itäisen Lakeland-alueen kansainväliseen markkinointiin ja yhteyksiin. Business Finlandin Itä-Suomi –ohjelma itäsuomalaisille korvaavia kansainvälisiä markkinoita hakeville yrityksille 100 M€ (ja BF:n toimintojen vahvistaminen maakunnissa).

Tiestön – varsinkin alemman tieverkon – heikko kunto ja korjausvelka muodostaa uhan koko maan saavutettavuudelle, huoltovarmuudelle ja turvallisuudelle. Itä- ja Pohjois-Suomen osalta alemman tieverkon kunto korostuu koska päätieverkko on siellä harvempaa. Elinkeinoelämän kuljetukset joutuvat kulkemaan pitkiäkin matkoja ennen pääsyään parempikuntoiselle päätieverkolle.

Kuljetustuen pysyvyys tulee varmistaa lainsäädännöllä ja tehdä tarkastelu kuljetustuen mahdollisista muutostarpeista (sisältö, taso) vertailukohtana Pohjois-Ruotsi.

Valtakunnallisen liikennejärjestelmäsuunnitelman päivitys tulee käynnistää välittömästi ja on laadittava toimenpidesuunnitelma aikaistetusta investointiohjelmasta. Valtakunnallisen liikennejärjestelmäsuunnittelun tavoitteita tulee samalla arvioida uudelleen koko maan turvallisuuden ja huoltovarmuuden näkökulmasta.

- Itä-Suomen neuvottelukunnan esittämät hankkeet on priorisoitava kiireellisiksi
- Kainuun näkökulmasta merkityksellisin on Savon rata: Kouvola-Kuopio radan parantaminen ja nopeudennosto (koko hanke 170 M€), Kuopio-Kajaani radan parantaminen (koko hanke 75 M€)
- Priorisoinnin kohteiksi tulee ottaa Joensuu – Kajaani – Oulu rautatie- ja valtatieyhteydet, jotka muodostavat itäisen Suomen pohjoisen kv. yhteyden
- Suunnittelukohteeksi tulee ottaa itäisestä Suomesta puuttuva pohjois-etelä -suuntainen ratayhteys Lappiin; Kontiomäki- Talvalkoski -radan jatkeeksi on olemassa alustavia suunnitelmia ratayhteydestä Kuusamon kautta Kemijärvelle. Näin muodostuisi nopea kuljetusyhteys Lapin, Koillismaan ja Itä-Suomen välille.

Eri liikennemuotojen yhteensovittamiseksi liikenteen ja sen palvelujen digitalistointi on keskeinen kehittämiskohde ja uusia ratkaisuja tarvitaan erityisesti harvaan asuttuja ja vähäliikenteisiä alueita varten. Vastaavasti viestintäverkkojen (kiinteän ja mobiiliverkon) kattavuus on oleellinen itäisimmän Suomen elinvoiman ja yritystoiminnan kannalta. On huomattava, että mobiiliverkkojen kattavuudessa raja-alueilla on selkeitä katveita.

3. Osaavan työvoiman saatavuuden varmistaminen

Osaava työvoima on kriittinen tekijä. Kainuussa on jo useamman vuoden ajan työmarkkinoilta poistunut enemmän työntekijöitä kuin mitä työmarkkinoille on tullut. Kainuun rekrytointiongelmien ovat maan suurimmat (vuonna 2021 keskimäärin 60 % koki rekrytointiongelmia (maassa keskimäärin 48 %).

Ulkomaalaistaustaisen väestön osuus Kainuun väestöstä on alhaisemmalla tasolla kuin maassa keskimäärin. Heidän työttömyysasteensa on alhaisempi kuin maassa keskimäärin ja aktivointiaste on korkein Suomen ELY-alueista. Myös 3 kk kotoutumiskoulutuksen jälkeinen työttömyys on Kainuussa alhaisinta koko Suomessa, mikä kertoo ulkomaalaistaustaisen työvoiman tarpeellisuudesta maakunnassa. Ulkomaalaisten yleisin kansallisuus Kainuussa on Venäjä, joten Venäjän hyökkäyssodalla on vaikutus työvoiman saatavuuteen.

Kainuuseen on muuttanut merkittävä määrä Ukrainasta sotaa paenneita henkilöitä, joiden vastaanottoon, kotouttamiseen ja työllistämiseen Kainuussa on määrätietoisesti ryhdytty.

Ukrainalaisen kausityövoiman väheneminen sekä pandemian jälkeinen yhteiskunnan avautuminen (esim. matkailu, ravintolat) pahentavat työvoiman saatavuusongelmaa.

Työ- ja opiskeluperäisen maahan muuton lisääminen Kainuuseen on todettu jo aiemmin kriittiseksi kehittämistehtäväksi (mm. TEM:n ja Kainuun siltasopimus vv. 2019-2021 ja alke-keskustelut 2022). Koulutuksen lisäämiseksi ja opiskelijoiden sitouttamiseksi alueelle tarvitaan lisäpanostuksia kaikille koulutusasteille.

Energia- ja ruokariisin syveneminen, talouskehityksen heikkeneminen ja yritysten toimintaedellytysten heikkeneminen vaikuttavat toimialoihin. Tämä puolestaan luo painetta erilaiseen uudelleen koulutukseen, maahanmuuttajien kotouttamiseen ja koulutukseen ja yritysten rekrytointikoulutukseen. Jatkuvan oppimisen ja työllisyyden palvelukeskuksen raportti Ukrainan sodan vaikutuksista tunnistaa yleisiä osaamisen kehittämiseen liittyviä osa-alueita, joihin kriisi vaikuttaa kaikkein eniten (huoltovarmuusalat, osaamisen kehittäminen kriisistä eniten kärsivillä aloilla, pakolaisten integrointi, energiaomavaraisuuteen ja ilmastonmuutokseen vastaaminen, kyberturvallisuusosaaminen). Tämän lisäksi yksittäisellä yrityksellä (tai muulla toimijalla) voi olla omia spesifisiä osaamisen muutostarpeita, joihin alueilla tulee pystyä vastaamaan.

Jotta haasteisiin pystytään vastaamaan joustavasti ja katkottomasti, olemassa olevien rakenteiden (esim. oppilaitokset, ELY-keskukset, TE-tstot) hyödyntäminen sekä niissä käytettävän rahoituksen kasvattaminen turvaamaan kasvavaa osaamisen kehittämisen kysyntää on välttämätöntä. Määrärahojen taso on osoittautunut jo tällä hetkellä riittämättömäksi, mistä johtuen yhä lisääntyvään kysyntään ei pystytä vastaamaan.

Kainuun liitto Kirjaamo
Kainuun liitto - Maakuntajohtaja Pentti Malinen Kainuun liitto